

Р. Я. Яремко-Гладун,
аспірант, Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-8885-4768>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.19.117

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК: ПЕРЕДУМОВИ ТА БАР'ЄРИ ДЛЯ МСП В УКРАЇНІ

R. Yaremko-Hladun,
Postgraduate student, Taras Shevchenko National University of Kyiv

INNOVATION AND INVESTMENT DEVELOPMENT: PRECONDITIONS
AND BARRIERS FOR SMES IN UKRAINE

У сучасному соціально-економічному контексті в Україні особлива актуальність виявляється у розвитку інновацій та інвестицій в малому та середньому підприємстві (МСП). В умовах викликів, таких як економічна криза, пандемія, військова агресія розвиток МСП через інновації та інвестиції може бути важливою складовою економічної відбудови та розвитку країни.

В статті досліджено бар'єри, що гальмують розвиток малого та середнього підприємства, розглянемо перспективи розвитку МСП в контексті інновацій та інвестицій.

В процесі даного дослідження використовувалися різні підходи, зокрема аналіз числових даних та аналіз літературних джерел.

Висновки дослідження демонструють значне зниження реального об'єму інвестицій українських підприємств в інновації протягом останніх років. Наявні численні перешкоди перед інноваційно-інвестиційним розвитком МСП в Україні, включаючи проблеми з кадрами, відтік робочої сили, неповноцінну систему підвищення кваліфікації, недостатнє інформування, низьку готовність населення до інновацій, низька ємність внутрішнього ринку, недостатність податкових стимулів та інші аспекти. Досліджені існуючі програми державної фінансової підтримки та консультаційні і грантові можливості.

SWOT-аналіз виокремлює різні проблемні аспекти в господарській діяльності як для стабільних підприємств, так і для новостворених. Існуючим компаніям часто доводиться стикатися з викликами зниження собівартості продукції та пошуку нових ринків збуту. Стартапи, з іншого боку, зазвичай потребують консультування та інформаційної підтримки для початку своєї діяльності.

Практична цінність дослідження проявляється у формуванні конкретних рекомендацій для політичних рішень, що спрямовані на сприяння інноваційно-інвестиційному розвитку МСП в Україні. Щодо деяких бар'єрів оцінено досвід розвинених країн та їхній підхід до вирішення проблем. Запропоновані рекомендації охоплюють широкий спектр питань, починаючи від підвищення кваліфікації персоналу і закінчуючи переформуванням системи податкових пільг та створенням механізмів для підтримки інвестицій.

In the current socio-economic context in Ukraine, the development of innovation and investment in small and medium-sized enterprises (SMEs) is of particular relevance. In the face of challenges such as the economic crisis, pandemic, and military aggression, the development of SMEs through innovation and investment can be an important component of the country's economic recovery and development.

This article examines the barriers that hinder the development of small and medium-sized enterprises and considers the prospects for SME development in the context of innovation and investment.

Various approaches were used in the course of this study, including the analysis of numerical data and literature review.

The findings of the study demonstrate a significant decline in the real volume of investment in innovation by Ukrainian enterprises in recent years. There are numerous obstacles to the innovation and investment development of SMEs in Ukraine, including human resources problems, labour outflow, inadequate system of professional development, insufficient information, low readiness of the population to innovate, low capacity of the domestic market, insufficient tax incentives and other aspects. Existing state financial support programmes, as well as consulting and grant opportunities, are explored.

SWOT analysis identifies various problematic aspects in business activities for both stable and newly established companies. With regard to some barriers, the experience of developed countries and their approach to solving problems was assessed. Existing companies often face the challenges of reducing production costs and finding new markets. Start-ups, on the other hand, usually need advice and information support to get started.

The practical value of the study is manifested in the formulation of specific recommendations for policy decisions aimed at promoting the innovation and investment development of SMEs in Ukraine. The proposed recommendations cover a wide range of issues, from staff development to restructuring the system of tax incentives and creating mechanisms to support investment.

Ключові слова: інновації, малий та середній бізнес, інвестиції, програми фінансування.

Key words: innovations, small and medium-sized businesses, investments, financing programmes.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах військової агресії росії проти України та невизначеності набуває актуальності мале та середнє підприємство (МСП). Малі та середні підприємства виконують важливу функцію в економічному механізмі, втілюючи концепцію гнучкості, стійкості та інновацій, які набувають особливої актуальності під час війни. Вони не тільки реагують швидко на зміни на ринку, а й завдяки своїй спритності вміло використовують нові перспективи, впроваджуючи інноваційні концепції та методи в господарську діяльність.

Основою малого бізнесу є здатність до диверсифікації. Вони розвиваються у вузьких сегментах, надаючи різноманітні товари та послуги, тим самим посилюючи стабільність економіки. Ця універсальна стратегія демонструє свою корисність в умовах війни, сприяючи ефективнішому реагуванню на швидкозмінні обставини.

Малий бізнес виконує ключове завдання щодо створення робочих місць, яке має вирішальне значення для відновлення економіки, зруйнованої війною. Завдяки постійній інноваційній діяльності та інвесту-

ванню у нові підприємства, малий бізнес сприяє створенню робочих місць та підтримує економічну активність, що є основою відновлення та розвитку. Вплив інноваційно-інвестиційного розвитку малого бізнесу поширюється на місцеві громади й сприяє їхньому посиленню. В багатьох випадках вони виступають рятівним варіантом, задовольняючи місцеві потреби та сприяючи відродженню регіонів, які постраждали внаслідок конфлікту. Цей прямий вплив на ресурси для виживання місцевого населення ще більше підкреслює важливу роль у економічному відновленні.

Малий бізнес також активно сприяє введенню, адаптації та розповсюдженню новітніх технологій у різних галузях. Подібна роль сприяє розповсюдженню новаторських рішень в усіх сферах економіки, що стимулює ширше економічне відновлення та зростання під час і після війни.

Проте існує багато перешкод на шляху розвитку малого та середнього підприємництва, які гальмують не лише підприємницьку діяльність, а й інноваційний підхід до підприємництва. Розв'язання зазначених проблем сприятиме покращенню передумов для інноваційно-інвестиційного розвитку малого та середнього підприємства, тому розроблення рекомендацій має важливе

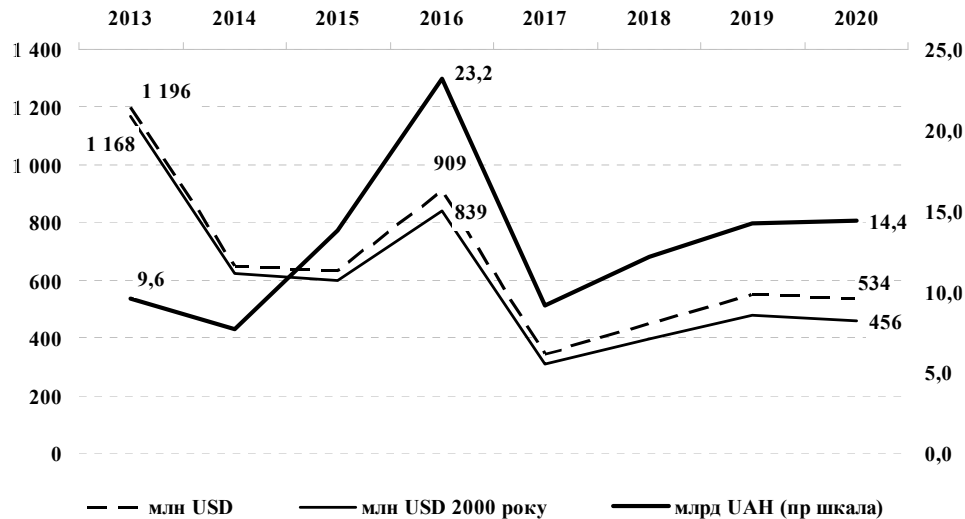

Рис. 1. Витрати на інновації промислових підприємств в Україні

Джерело: розраховано автором на основі [7, 8, 9].

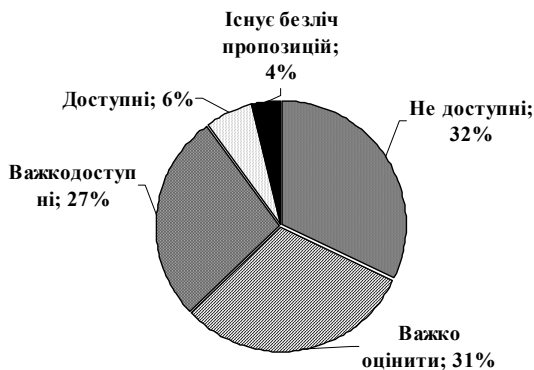

Рис. 2. Доступність кредитів для малого бізнесу під час війни в 2022 році, %

Джерело: систематизовано автором на основі [5].

значення для урядовців, які створюють програми регіонального розвитку з урахуванням підприємництва.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Достатня кількість досліджень приділяється питанню розвитку малого та середнього бізнесу, особливо відзначається активність у вивченні цієї теми в період війни, коли держава стикається з необхідністю відновлення та підтримки економіки. В числі останніх дослідників, які аналізували напрями інноваційно-інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу, можна виділити Бердар М.М. [1], Носкова О.М. [2], Диканя В.В. та Фролова Н.Л. [3], а також Мельник Т.Ю. [4]. Проте в даний час існує недостатня кількість досліджень до проблематики інноваційно-інвестиційного розвитку малих та середніх підприємств, залишаються невирішеними низка ключових теоретичних та прикладних завдань, що визначили цільову спрямованість даного дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є дослідження передумов та бар'єрів інноваційно-інвестиційного розвитку малого та середнього підприємництва в Україні.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

- Узагальнити основні групи бар'єрів інноваційно-інвестиційний розвитку МСП в Україні;
- Визначити рекомендації, щодо мінімізації впливу бар'єрів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Військові дії приводять до посилення труднощів, з якими стикаються малі та середні підприємства в Україні. Їхнє зростання обмежується через проблеми, пов'язані з отриманням фінансування, непередбачуваністю ринку та регуляторними змінами [2]. Для досягнення стійкості та відновлення інновації та інвестиційний розвиток мають вирішальне значення, але вони ускладнені: обмеженістю ресурсів та недостатньою підтримкою науково-дослідницької діяльності, а також ризиками, пов'язаними з непередбачуваністю війни.

Згідно з результатами опитування, більшість представників малого та середнього бізнесу оцінюють умови їхньої діяльності як дуже складні [5]. До повномасштабної військової агресії більшість суб'єктів господарювання (44%) витрачало менше 5% доходів на НДДКР [6].

Витрати промислових підприємств на інновації зросли з 2013 по 2020 рік в гривневому вираженні в 1,5 рази — з 9,6 млрд грн до 14,4 млрд грн, проте якщо врахувати динаміку курсу гривні за цей період, то виявиться, що інвестиції скоротились з \$1,2 млрд до \$534 млн, а в цінах 2013 року (скореговані на інфляцію долара США) сума виявиться меншою — \$456 млн. При цьому за ці роки в середньому 80% витрат віднесені в категорію інші витрати (за виключенням R&D), 80—90% же цієї категорії — це придбання машин, обладнання та програмного забезпечення. Тобто в кінцевому підсумку за 2020 рік витрати саме на (R&D) склали 24% або \$129 млн.

Однак серед підприємців, більшість з яких характеризується високим рівнем ініціативності та продуктивності основним завданням є забезпечення фінансування (Рис. 2).

Відзначаючи інноваційний та інвестиційний розвиток МСП з точки зору державного регулювання, можна

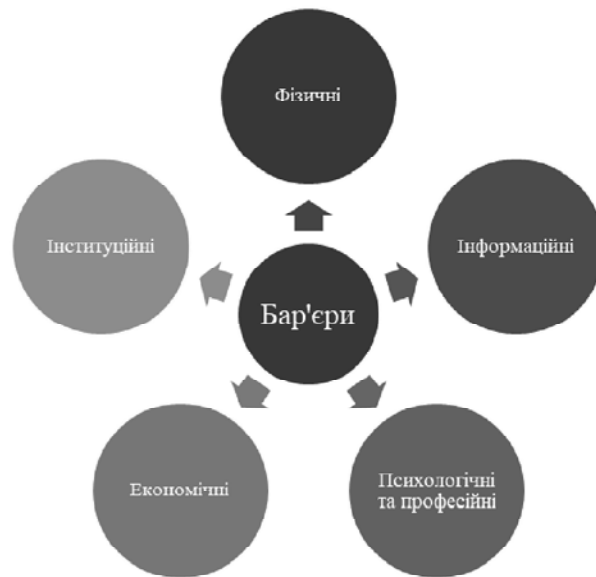

Рис. 3. Класифікація бар'єрів розвитку малого та середнього бізнесу в Україні

Джерело: систематизовано автором на основі [10].

виділити інші виклики. Ключові бар'єри розвитку малого бізнесу наведені в (Рис. 3).

Існує різноманітність бар'єрів, які можуть проявлятися по-різному. Наприклад:

1. Фізичні перешкоди включають недоступність приміщень, відсутність необхідної інфраструктури для нормального ведення бізнесу та географічні обмеження, які ускладнюють досягнення ринків, поставок та кваліфікованої робочої сили.

В контексті інновацій та інвестицій можуть виникати фізичні бар'єри, пов'язані з недостатньою інфраструктурною підтримкою, наприклад, недостатнім розвитком транспорту, телекомунікацій або логістики, що гальмують впровадження інноваційних рішень та обмежують інвестиції.

Дефіцит кваліфікованих працівників. Успішність інновацій та інвестицій сильно корелює з наявністю висококваліфікованих фахівців. Відсутність підготовлених фахівців може становити перешкоду для впровадження нових технологій та бізнес-моделей, ускладнюючи ініціативи в інноваційній сфері.

Релокація спеціалістів закордон. Це призводить до подальшого зменшення кількості кваліфікованих працівників, які можуть сприяти розвитку малого та середнього бізнесу. Це прямо впливає на перспективи для інновацій та ставить обмеження на здатність бізнесу розвиватися та приваблювати інвестиції.

Навчальні та перекваліфікаційні програми для малого та середнього бізнесу є недосконалими. Безперервне навчання персоналу має важливе значення для стимулювання інноваційного розвитку підприємства. Неefективна система навчання обмежує розвиток вмінь, необхідних для інновацій, і погіршує інвестиційну привабливість бізнесу.

2. Асиметрія інформації. Брак точної, нової та повної інформації про ринки, державне регулювання, технології та можливості може ускладнити процес росту та знизити конкурентоспроможність МСП. Відсутність інформації про найсвіжіші технологічні тенденції, дина-

міку ринку або можливості для інвестування може стати перешкодою для інвестицій та відповідно інновацій для малих та середніх підприємств. Недостатній доступ до інформації про можливих інвесторів обмежує можливість збільшення капіталу та відповідно розвитку МСП. Компанії в опитуванні за серпень 2020 року зазначають, що найбільше їм не вистачає для інвестицій в національні НДДКР: відсутність інформації про них, незрозумілість каналів комунікації та нечітка інформація щодо вартості проектів. В основному використовують такі методи пошуку інформації про нові технології: спілкування у професійному колі, професійні заходи та ЗМІ [6].

Відсутність розвинутого ринку консультаційних та комунікаційних послуг для МСП. Саме ці послуги важливі для успішного бізнесу, оскільки вони дозволяють бути в курсі галузевих тенденцій, регуляторних змін та прогресу в технологіях. Неможливість отримати якісні послуги приводить до невірних інвестицій та ризику втрати капіталу.

3. Психологічні бар'єри. Сюди включаються негативні емоції, що виникають зі страхів, упереджень та стереотипів. Наприклад, деякі підприємці можуть мати страх, що існує невмотивована зарегульованість сфери або що бізнес-середовище має надмірну складність чи корупційні ризики. Внутрішні психічні перешкоди, як страх провалу або недостатньо впевненість в собі, також можуть обмежувати підприємницьку ініціативу. Підприємці можуть не ризикувати впровадженням нових технологій або інвестуванням в інновації через страх перед змінами або небажання зазнати невдачі. Так само, потенційні інвестори можуть бути упереджені щодо малого бізнесу, вважаючи його більш ризиковими інвестиціями в порівнянні з великими, стабільними компаніями. Така позиція може обмежувати адекватний підприємницький ризик і робити отримання фінансування для впровадження інновацій більш ускладненим.

Загалом більшість професіоналів не готові до постійного пошуку і впровадження інновацій. В сучасних

Таблиця 1. SWOT-аналіз інноваційно-інвестиційного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні

Сильні	Слабкі
Спрощення започаткування підприємницької діяльності. Удосконалення системи державних закупівель. Спрощення процедур надання та отримання адміністративних послуг.	Висока чутливість та вразливість до внутрішніх та зовнішніх політичних, економічних та соціальних змін. Невеликий відсоток підприємств малого бізнесу у виробничому секторі. Низька інноваційна активність. Недостатній рівень підготовки підприємств щодо сучасних методів та форм організації бізнесу. Існування "тіньової" діяльності суб'єктів господарювання. Низька купівельна спроможність населення.
Можливості	Загрози
Підтримка з боку міжнародної спільноти. Спроможність банківського сектору надавати кредити малим та середнім підприємствам. Потенціал для розвитку нових видів бізнесу, таких як ІТ, зелений туризм тощо. Впровадження комплексної системи інформаційно-консультативної підтримки підприємств.	Ведення військових дій та воєнного стану на території України. Уповільнення темпів відновлення економіки. Посилення інфляційних процесів. Непередбачувані зміни в законодавстві.

Джерело: сформовано на основі [13].

умовах можливість інноваційного росту обмежена внаслідок недостатнього пулу висококваліфікованих фахівців. До прикладу, вищі навчальні заклади зараз випускають значну кількість випускників у сфері інформаційних технологій, але вони набувають значущої кваліфікації лише після практики впродовж 5-7 років. В результаті, на ринку праці в галузі ІТ може виникнути гострий дефіцит кадрів, що призупинить швидке зростання цього сектору. Проте великі гравці ринку, розроблюють та підтримують постійні програми навчання та стажування, заради збільшення доступу до кандидатів. Аутсорсинг та частково аутстафінг також може бути варіантом кадрової оптимізації в таких умовах.

4. Економічні бар'єри. Нестача фінансових ресурсів для основних завдань, таких як: витрати на операційну діяльність, обладнання або навіть для фонду заробітної плати, може створювати критичні бар'єри. Фінансові складнощі можуть обмежити можливості МСП інвестувати в дослідження та розробки або нові технології. Так само, складна економічна ситуація знижує рівень ризику, який готові брати на себе потенційні інвестори, обмежуючи доступні для МСП фінансові ресурси.

Необхідність автоматизації виробничих процесів. Інновації часто включають в себе впровадження автоматизації для поліпшення продуктивності.

Низька ємкість внутрішнього ринку. Перспективи зростання та прибутковості бізнесу, який є ключовим для залучення інвестицій, може обмежуватися через низьку купівельну спроможність населення. Це накладає обмеження на появу інноваційних товарів та послуг, які мають більшу собівартість.

5. Інституційні бар'єри. Порушенням інклюзивності і призводять до створення інституційних бар'єрів, коли законодавство, норми та сервіси не ураховують потреби різноманітних осіб або навіть обмежують їхні права на доступ. Наприклад, понад 450 професій були недоступні для жінок в Україні до 2017 року через наказ №256 МОЗ. Наприклад, кількість підприємств, якими керують жінки складає 35%, та під час першого року війни зросла на 0.3%, проте це зовсім далеко від гендерного

балансу. Найбільше жінок на чолі освітянських та культурних підприємств від 60 до 90% загальної їх кількості, найменше в С/Г, промисловості від 3 до 20% [7]. В розрізі кількості найманих працівників найбільше жінок керівників в мікропідприємствах до 9 осіб — 28%, а на підприємствах від 250 осіб їх вже тільки 18%, тому чим більше підприємство тим менше вірогідність, що його очолюватиме жінка [7]. В контексті МСП інституційні обмеження можуть включати в себе заплутані процедури реєстрації бізнесу, складну податкову систему, недостатність захисту прав власності та відсутність програм державної підтримки МСП. Вагому роль у сповільненні темпів інновацій та обмеженні інвестицій можуть відігравати регуляторне навантаження та надмірна бюрократія. Права інтелектуальної власності мають важливе значення при ухваленні рішень про інновації та інвестиції, якщо винаходи можливо запатентувати, тому недостатній їхній захист може гальмувати зростання МСП. У випадку відсутності державної стратегії сприяння інноваціям, підприємництву та інвестиціям (наприклад, податкові пільги чи науково-дослідні гранти), МСП можуть зазнати обмежень у впровадженні новаторських ідей та залученні фінансування.

Податкові пільги для нових підприємств. Податкові пільги можуть виявитися суттєвим чинником, що сприяє інвестиціям та інноваціям в галузі МСП. З 2000 року по 2020 рік кількість країн, що використовує податкові стимули на R&D зросла з 53% до 87% членів OECD та з 40% до 74% членів EU [11,12]. В середньому в 2020 році країни OECD розподіляють 0.22% ВВП на пряме фінансування (0.1%) та податкову підтримку (0.12%) R&D. Найбільше витрачає Великобританія — сукупно 0.46% ВВП, а найменше з найбільших економік — Німеччина, тільки 0.07% та повністю через програми прямого фінансування [11]. Доведено, що в короткотроковому періоді існує позитивна еластичність витрат на НДДКР в економіці по відношенню до державних програм стимулювання R&D. Тому можливий позитивний фінансовий ефект для бюджету в майбутньому, якщо створені інновації будуть генерувати прийнятний

рівень додаткових надходжень. Пряме фінансування показує трохи вищу ефективність, але не статистично значущу. Проблеми прямого фінансування пов'язані з вищими адміністративними витратами, проте згідно даних розвинуті країни частково замінюють опосередковану податкову підтримку на пряме фінансування [12]. При цьому податкові пільги мають кращий ефект на компанії з низьким рівнем витрат на дослідження. Тому оптимальний варіант це поєднання двох методів.

Конкуренція з "тіньовим" бізнесом. Суб'єкти тіньової економіки можуть конкурувати з офіційним бізнесом, що може обмежувати можливості для інновацій та обмежувати інвестиції [13].

Загалом, програми підтримки МСП у регіонах вказують на наявність загроз розвитку, головним чином пов'язаних із війною, зменшенням економіки, інфляційним тиском та невизначеністю законодавства.

Щоб подолати проблеми та бар'єри, урядовцям та бізнесу зокрема потрібно виконати чимало завдань, однак важливо, щоб всі ці роботи виконувалися під наглядом одного органу.

Розглянемо перспективи розвитку МСП в контексті інновацій та інвестицій.

— Створення Ради з питань розвитку малого бізнесу. Президент Володимир Зеленський підписав указ про створення ради, спрямованої на вирішення проблемних питань у сфері малого бізнесу. Цей новий орган сприятиме конструктивній взаємодії між органами державної влади та малим бізнесом. Створення цієї ради підкреслює прагнення країни до створення більш сприятливого бізнес-середовища, яке має залучати інновації та інвестиції.

— Прямий діалог з підприємцями. Створення ради має на меті налагодити діалог з підприємцями для виправлення помилок та пошуку конструктивних рішень. Цей відкритий діалог має забезпечити бізнесу прямий зв'язок з політиками, що сприятиме створенню середовища, сприятливого для інновацій та інвестицій.

— Розробка законодавчих змін. Рада стане платформою для підприємців з усіх регіонів, де вони зможуть озвучити свої реальні економічні проблеми. Розуміючи ці проблеми, можна буде внести відповідні законодавчі зміни. Ця ініціатива має створити середовище, яке дозволить МСП процвітати, сприяючи інноваціям та залученню інвестицій.

— Регулярні зустрічі для моніторингу прогресу. Рада збиратиметься щомісяця для відстеження прогресу. Цей постійний діалог має допомогти у створенні реальних рішень для самозайнятих осіб та МСП. Регулярні зустрічі для оцінки прогресу можуть сприяти як інноваціям (шляхом швидкого виявлення та виправлення проблем, які можуть перешкоджати інноваціям), так і інвестиціям (шляхом створення передбачуваного та стабільного бізнес-середовища) [14].

Щоб вирішити основне питання фінансування, держава регулярно впроваджує низку заходів, зокрема в співпраці з банками щодо надання доступних кредитів. "Ощадбанк" орієнтований на пропозицію продуктів і програм, необхідних для малого та середнього бізнесу. Вони покликані забезпечити підприємців необхідними ресурсами для відродження та перезапуску їхньої діяльності. Особлива увага приділяється успішним

підприємницьким кейсам на деокупованих територіях, які заохочують інших повертатися додому та інвестувати у відродження своїх регіонів. Ще до війни банк мав державну програму доступних кредитів під 5-7-9% для малого та середнього бізнесу, яка досі ефективно функціонує.

Всього з початку програми в 1 лютого 2020 року видано кредитів — 226 млрд та приблизно 70.8 тис договорів. В розрізі економічної діяльності: С/Г — 117 млрд — 51%, торгівля — 57 млрд, та промисловість — 31 млрд — 14%. З початку війни підписано 35.9 тис кредитних договорів на — 138 млрд. Найбільше видано на антикризові — 63 млрд та антивоєнні цілі — 57 млрд [15].

Окрім кредитів, існують також грантові кошти для підприємців. Ці гранти можуть бути державними, як, наприклад, урядова безповоротна грантова програма "Єробота", яка стартувала влітку минулого року і має такі напрямки: "Своя справа" до — 0.25 млн, "Сад" до — 0.4 млн на гектар, на IT стартап до — 3.5 млн, "Теплиця" до — 7 млн та "Новий рівень" до — 8 млн на розвиток переробних підприємств. Мінімальні вимоги — це створення від 1 до 25 нових робочих місць залежно від програми. За 2022 рік видано грантів на — 1 млрд — 178 підприємствам переробної сфери за програмою "Новий рівень", на 2023 заплановано — 1.8 млрд. В 2022 році за програмою "Своя справа" було видано 3300 грантів, найбільше в сфері торгівлі та ремонту транспорту — 30% [16].

Підприємці можуть отримати банківський кредит у поєднанні з грантовими коштами, які можуть покрити до 30% вартості проекту. Програма також включає освітній аспект: фахівці німецького фонду Sparkassenstiftung проведуть тренінги з підприємницьких та управлінських навичок для клієнтів "Ощадбанку". Процес подачі заявок на отримання грантів, включаючи подання бізнес-планів, повністю автоматизований і здійснюється через платформу Дія.

Однак попри розроблення програм фінансування залишається невирішеним питання інформування підприємців, малий та середній бізнес про можливість взяття таких коштів. Сьогодні можна зрозуміти, що фінансові корпорації, створюючи програми для МСП, часто забувають, що у їхньої цільової аудиторії можуть виникнути проблеми з розумінням термінології та документації. Тому простота і зрозумілість у комунікації банківських продуктів і послуг набувають вирішального значення.

Потенційні клієнти не завжди мають час для тривалого пошуку банківських пропозицій в Інтернеті, а це означає, що легка доступність і наочність цих пропозицій є дуже важливими [17].

МСП можуть вирішувати проблеми з фінансуванням шляхом пошуку проектів міжнародної технічної допомоги. До прикладу, "Партнерство для розвитку міст" Федерації канадських муніципалітетів допомагає в розробці стратегій залучення інвестицій та надає підтримку інвестиційних подій на регіональному рівні в Україні [18].

Однак попри вирішення питання фінансування, необхідно вирішити й інші проблеми, які були зазначені вище.

— Брак кваліфікованих працівників. Державним регуляторам варто заохочувати партнерство між на-

вчальними закладами та промисловістю для створення спеціальних програм та стажувань, що забезпечить готовність студентів до роботи.

— Відтік робочої сили. Уряд повинен працювати над напрямками покращення передумов для підприємництва та пропонувати конкурентоспроможні компенсаційні пакети.

— Недосконала система підвищення кваліфікації. Державі слід ініціювати програми безперервного навчання та розвитку інноваційного підприємництва у поєднанні з ефективною системою визнання та винагороди за набуття навичок.

— Недостатня кількість інформації. Державі слід використовувати сучасні технології для кращого поширення актуальної та своєчасної інформації серед бізнесу. Такі програми можуть бути впроваджені через додаток Дія.

— Неготовність населення до інновацій. Доцільно створювати навчальні програми на базі громад, орієнтовані на розвиток цифрових навичок та сприяння культурі інновацій.

— Брак навичок автоматизації. Державі слід організовувати навчальні програми, орієнтовані на технології автоматизації, надаючи спеціалістам навички, необхідні для сучасних бізнес-операцій.

— Низька купівельна спроможність. Доцільно працювати над стратегіями стимулювання місцевої економіки, такі як підтримка місцевого бізнесу та сприяння місцевому споживанню.

— Відсутність податкових стимулів. Державі слід виступати за податкову політику, яка передбачає стимули для малого та середнього бізнесу, особливо для тих, хто інвестує в інновації та розвиток.

— Складність конкуренції з тіньовим бізнесом. Доцільно посилити правоохоронну діяльність щодо незаконної підприємницької діяльності та забезпечити чесну ділову практику на ринку.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Отже, інноваційно-інвестиційний розвиток малого бізнесу має велике значення для інноваційного розвитку та відновлення економік країн, що переживають конфлікт. Завдяки притаманним їм гнучкості, стійкості та інноваційному мисленню малий бізнес може не лише вижити, але й слугувати важливим каталізатором економічного відродження після війни. Їх роль є фундаментальною для стратегій, спрямованих на сприяння інноваційному зростанню та відновленню постраждалих від війни економік.

Дослідження показало, що МСП стикається з численними викликами, особливо в контексті інноваційно-інвестиційного розвитку. Ці виклики ще більше загострюються в умовах триваючого конфлікту. Серед перешкод — нестача кваліфікованих працівників, відтік робочої сили, недостатня система підвищення кваліфікації, брак інформації, непідготовленість населення до інновацій, відсутність навичок автоматизації, низька купівельна спроможність, відсутність податкових стимулів, складнощі в конкуренції з тіньовим бізнесом.

Для подолання цих викликів були запропоновані рекомендації, серед яких налагодження тісніших зв'язків між освітою та промисловістю, покращення умов праці, підвищення кваліфікації, використання технологій для кращого поширення інформації, створення навчальних програм для розвитку цифрових навичок та автоматизації, стимулювання місцевої економіки, адвокація сприятливої податкової політики та посилення правоохоронної діяльності щодо незаконних бізнес-практик.

Важливо зазначити, що ці виклики взаємопов'язані, і їхнє вирішення вимагає комплексного та всебічного підходу. Шлях до інноваційно-інвестиційного розвитку МСП, безсумнівно, складний, але за умови стратегічного планування та виконання позитивних перетворень можна досягти, що в кінцевому підсумку сприятиме загальній економічній стійкості та відновленню країни.

Щодо перспектив подальших досліджень доречно буде провести порівняння бар'єрів з іншими країнами, що розвиваються та рішеннями щодо подолання цих бар'єрів. Також дослідити досвід розвинутих країн та кейсів позитивних стратегій мінімізації впливу бар'єрів в недавньому минулому.

Література:

1. Бердар, М.М. (2012), "Вплив глобалізації на інноваційно-інвестиційний розвиток підприємництва", Вісник КНУ імені Тараса Шевченка, № 132, С. 28—32.
2. Носков, О. М. (2023), "Державне регулювання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах пандемії та воєнного стану", Проблеми сучасних трансформацій, № 7.
3. Дикань, В.В. Фролова, Н.Л. (2022), "Напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні у воєнний час" Економіка та суспільство, № 38.
4. Мельник, Т. Ю. (2022), "Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану". Економіка, управління та адміністрування, № 2, С. 3—11.
5. ЕБА (2023), "Презентація результатів дослідження "Індекс настроїв малого бізнесу за 2022 рік"", URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2023/02/Prezentatsiya-MSB-indeksu-2023.pdf> (дата звернення: 31.08.2023).
6. Міністерство Економіки України та Міністерство цифрової трансформації (2020), "Опитування представників бізнесу щодо інноваційної діяльності та актуальних потреб в R&D в 2020 році", URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2020/08/28.08/opituvannya-28-08-2020.pdf> (дата звернення: 31.08.2023).
7. Державна служба статистики України, "Витрати на інновації промислових підприємств. Державна служба статистики України", URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 31.08.2023).
8. Національний банк України, "Офіційний курс гривні щодо іноземних валют", URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart> (дата звернення: 31.08.2023).
9. US Bureau of Labor Statistics, "CPI for All Urban Consumers (CPI-U)", URL: <https://data.bls.gov/pdq/SurveyOutputServlet> (дата звернення: 31.08.2023).

10. Київська обласна військова адміністрація (2023), "Довідник безбар'єрності: бар'єри, які існують у суспільстві", URL: <https://koda.gov.ua/dovidnyk-bezbaryernosti-baryery-yaki-isnyuyut-u-suspilstvi> (дата звернення: 31.08.2023).

11. OECD Directorate for Science, Technology and Innovation, "Direct government funding and tax support for business R&D", URL: <https://www.oecd.org/innovation/tax-incentives-RD-innovation> (дата звернення: 04.09.2023).

12. Appelt, S. and Gonzalez Cabral A. (2019), "Measuring R&D tax support: Findings from the new OECD R&D Tax Incentives Database", OECD, vol. 6.

13. Тернопільська міська рада (2023), "Програма розвитку малого і середнього підприємництва на 2023—2024 роки", URL: https://ternopilcity.gov.ua/app9/programa-2023--2024-priynyata-19_12_22.pdf (дата звернення: 31.08.2023).

14. Економічна правда (2020), "Зеленський створив Раду з питань розвитку малого бізнесу. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/12/22/669425/> (дата звернення: 31.08.2023).

15. Фонд розвитку підприємництва, "Інформація про результати державної програми доступні кредити 5-7-9", URL: <https://bdf.gov.ua/publicna-informatsiia/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9> (дата звернення: 31.08.2023).

16. Урядовий кур'єр (2023), "єРобота: 1,8 мільярда на власну справу", URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/yerobota-18-milyarda-na-vlasnu-spravu/> (дата звернення: 31.08.2023).

17. Економічна правда (2023), "Є-стійкість для малого та середнього бізнесу", URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/11/698999> (дата звернення: 31.08.2023).

18. Партнерство для розвитку міст. (2020), "Впровадження інвестиційних інструментів на регіональному та муніципальному рівнях", URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/609/Case_Study_PLEDDG_Investments-web.pdf (дата звернення: 31.08.2023).

References:

1. Berdar, M. (2012), "The impact of globalization on innovation and investment development of entrepreneurship", Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka, vol. 132, pp. 28—32.

2. Noskov, O. (2023), "State regulation of small and medium-sized business development in Ukraine in the context of a pandemic and martial law", Problemy suchasnykh transformatsii, vol. 7.

3. Dikan, V. and Frolova, N. (2022), "Directions and instruments of state support for the development of small and medium-sized businesses in Ukraine in wartime", Ekonomika ta suspilstvo, vol. 38.

4. Melnyk, T. (2022), "State support and stimulation of business development in Ukraine during martial law", Ekonomika, upravlinnia ta administruvannya, vol. 2, pp. 3—11.

5. EBA (2023), "Presentation of the results of the study "Small Business Confidence Index for 2022",

available at: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2023/02/Prezentatsiya-MSB-indeksu-2023.pdf>, (Accessed 31.08.2023).

6. Ministry of Economy of Ukraine and Ministry of Digital Transformation (2020), "Survey of business representatives on innovation and current R&D needs in 2020", available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2020/08/28.08/opituvannya-28-08-2020.pdf> (Accessed 31.08.2023).

7. State Statistics Service of Ukraine, "Expenditures on innovation by industrial enterprises", available at: <https://ukrstat.gov.ua> (Accessed 31.08.2023).

8. National Bank of Ukraine (2023), "Official exchange rate of the hryvnia against foreign currencies", available at: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart> (Accessed 31.08.2023).

9. US Bureau of Labour Statistics (2023), "CPI for All Urban Consumers (CPI-U)", available at: <https://data.bls.gov/pdq/SurveyOutputServlet> (Accessed 31.08.2023).

10. Kyiv Regional Military Administration (2023), "Reference barriers barriers that exist in society", available at: <https://koda.gov.ua/dovidnyk-bezbaryernosti-baryery-yaki-isnyuyut-u-suspilstvi/> (Accessed 31.08.2023).

11. OECD Directorate for Science, Technology and Innovation (2023), "Direct government funding and tax support for business R&D", available at: <https://www.oecd.org/innovation/tax-incentives-RD-innovation> (Accessed 04.09.2023).

12. Appelt, S. and Gonzalez Cabral A. (2019), "Measuring R&D tax support: Findings from the new OECD R&D Tax Incentives Database", OECD, vol. 6.

13. The official site of Ternopil City Council (2023), "Programme for the development of small and medium-sized enterprises for 2023—2024", available at: https://ternopilcity.gov.ua/app9/programa-2023--2024-priynyata-19_12_22.pdf (Accessed 04.09.2023).

14. Ekonomichna Pravda (2020), "Zelenskyy created the Council for Small Business Development", available at: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/12/22/669425> (Accessed 31.08.2023).

15. Entrepreneurship Development Fund (2023), "Information on the results of the state programme Affordable Loans 5-7-9", available at: <https://bdf.gov.ua/publicna-informatsiia/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9> (Accessed 31.08.2023).

16. Government Courier (2023), "eRobota: 1.8 billion for your own business", available at: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/yerobota-18-milyarda-na-vlasnu-spravu> (Accessed 31.08.2023).

17. Ekonomichna Pravda (2023), "E-Sustainability for Small and Medium Businesses", available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/04/11/698999> (Accessed 31.08.2023).

18. Partnership for Urban Development (2020), "Implementation of investment instruments at the regional and municipal levels", available at: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/609/Case_Study_PLEDDG_Investments-web.pdf (Accessed 31.08.2023).

Стаття надійшла до редакції 12.09.2023 р.